

ANTHONI VAN LEEUWENHOEK DOOR LEUVEN'S HOOGESCHOOL GEHULDIGD.

Het is niet onze bedoeling eene uitgewerkte biographie van dezen grooten natuuronderzoeker der 17^{de} eeuw te schrijven.

Dit zou een taak zijn te zwaar voor onze schouderen, waar het noodig zou maken een toetsen van zijne mikroskopische ontdekkingen, in verband met wat de ontleedkunde van onzen tijd thans leert en openbaart. Zeer zeker zou zoo'n studie in dit tijdschrift niet op haar plaats zijn.

We willen ons slechts bepalen tot eene korte herinnering aan dezen beroemden Delftenaar, die getoond heeft, hoever een doorzettend vermogen en de zucht naar kennis den mensch kan brengen.

De macht van het kleine wist hij op honderderlei manieren aan te toonen; het ongeziene wist hij bloot te leggen; hij was de man, die de uitvinding van ZACHARIAS JANSE, zoo niet het eerst, in elk geval in toepassing bracht voor het mikroskopisch zien, waarom hij niet minder mag geroemd worden in deze materie dan een HUYGENS en een HARTSOEKER.

En toch ging het LEEUWENHOEK als zoovelen; hij werd in zijn tijd niet voldoende geëerd in zijn vaderland. Misschien was hij daarvoor te veel *self made man*, en daar hij zich niet kon beroemen op academische studiën en zelfs zijn betrekking als kamerbewaarder van Heeren Schepenen zijner geboorteplaats hem niet bracht in den zoogenaamd patricischen stand, bleef hij in eenvoud voortleven; zijn geluk in geleerden en wetenschappelijken arbeid zoekende.

Gelukkig bezat hij vermogen en nadat hij negen-en-dertig jaar voor »kamerbewaarder» had gespeeld, besloot hij zich alleen, en uitsluitend, aan de mikroskopische anatomie te wijden.

Tot in hoogen ouderdom bleef hij werkzaam. Op 26 Augustus 1728 werd zeker geen vruchtbaarder leven dan het zijne afgesloten. Geboren op 24 October 1632 bereikte hij zijn 91^e levensjaar.

Wat weten ouders toch dikwerf weinig wat er in hun kinderen zit! Opgevoed in een school te Warmond; daarna zich te Benthuizen bij een oom in de rechtsgeleerdheid oefenende; afzakkende naar Amster-

dam om den kantoorstoel te beklimmen, zien we LEEUWENHOEK op zijn zestiende jaar in die stad als boekhouder-kassier fungeeren. Maar zijne bijzondere neiging, zijn liefde voor de studie der natuur doen hem al spoedig als bezitter van een groot vermogen, naar Delft, zijn geboortestad, terugkeeren en van het kleine kwam hij tot het groote. Niet te verzadigen weetlust bracht hem aan het werk en zelf sleep hij de lenzen en vervaardigde de toestellen, welke hem moesten helpen om het ongeziene zichtbaar te maken.

De uitkomst zijner onderzoekingen heeft hij in tal van geschriften en brieven bekend gemaakt. Daar hij zelf geen vreemde talen verstond of schræef, drongen zijne geschriften eerst door tot het buitenland, toen zij door anderen in het latijn waren overgezet. De bekende H. v. R. ¹⁾, deed het; ook R. DE GRAAFF.

Zoo kwam het dan ook, dat het Koninklijk College van Natuurkundigen te Londen hem in 1679 tot lid benoemde en dat hij met die Societeit tot weinig tijds voor zijn dood in briefwisseling stond.

En wat deed nu zijn vaderland voor LEEUWENHOEK tijdens zijn leven?

Het antwoord vinden we vervat in deze woorden: »Hij ontving in zijn Vaderland geenerlei belooning of eerbewijs».

Toch werd hij door het Buitenland voldoende gehuldigd; geleerden en vorsten, onder deze laatsten CZAAR PETER DE GROOTE, bezochten hem als om strijd ²⁾.

Er is een archiefstuk bewaard, dat ook nog van eene bijzondere en eigenaardige hulde getuigt.

We ontleenen het aan de protocollen van den notaris VAN DER WERFF te Delft. Het luidt:

»Op Huyde den 3^{en} Juny 1716 compareerde voor mij JACOB VAN DER WERFF notaris binnen der Stad Delft, ter presentie van de naar genoemde getuygen D' Heeren Mr. GERARD VAN LOON, brouwer in de brouwerij vande Verkeerde Werelt binnen dese Stad, ende bekende dat, aan hem Comparant, was ter hand gecoomen een missive waar van de superscriptie was, aande hooghge — eerde en wijd beroemde Heer, de Heer ANTHONY LEEUWENHOEK, enz. tot Delft onder couvert, met een silvere medailje synde aande eene zijde daarop gegraveert

¹⁾ Zie Oudheden van Delftland, blz. 241, in de aanteekening.

²⁾ Het bezoek van CZAAR PETER werd gevolgd door dat van AUGUST, Koning van Polen, van FREDERIK I, Koning van Pruisen, van KAREL en GEORGE, Koningen van Engeland en van anderen. ULRICH, hertog van Wolfenbuttelt, schonk aan LEEUWENHOEK zijne beeltenis in zilver.

het beeltenisse van gemelten Heer LEEUWENHOEK met dit omschrift »»ANTHONY LEEUWENHOEK Reg: Societ: Angl: Membr""", ende aande syde off op 't ruggestuk: de stad Delft in 't verschiet,¹ met dit onderschrift »»in tenui labor, at tenuis non gloria""", (uit VIRGILIUS) sijnde in een hoorne doosie van binnen met flueel bekleed in een goud geweven beursie hem Heer comparant soo hij verklaart toegesonden door de Heer ANTHONY CINCK Professor Philosophiae, groot Domheer van Luyk, groot Canonicus van St. Pieter te Leuven, President in het college te Cranendonck, etc. etc. met schriftelijke bijvoeginge en ernstig versoek, ten eynde hy Heer Comparant de moeyten geliefden op zich te nemen en van die goetheyd te syn om gemelte missive, medailje, doosie en beursie aan gemelten Heer LEEUWENHOEK uytde naam ende van wege hem heer CINCK ende de verdere Heeren professooren der medicynen en Philosophie te Leuven als een liberale gifte te vereeren tot eene erkentnisse en bewijs hunner hooghagtinge voor sijn, Heer LEEUWENHOEKs, nooyt volpresen en beroemde ontdekkinge in de Natuyrcunde, welke voors: missive, medailje, doosie en beursie, ingevolge van 't opgemelte versoek aan hem Heer LEEUWENHOEK op 't verly van dese door den Heer Comparant is overhandigt geworden.

»Compareerde mede voor ons notaris en getuigen den meergemelten Heer ANTHONY LEEUWENHOEK dewelke verklaarde een en ander ontvangen te hebben en wijders den Heer VAN LOON bedankende". Hierna volgen de handteekeningen van GERARD VAN LOON, ANTHONY VAN LEEUWENHOEK, de beide getuigen, en van den notaris.

Wat ging die aanbieding officieel en koud. Trouwens de *brouwer* VAN LOON, hoewel, naar hij wil, van de Graven VAN LOON afkomende, die te Leuven studeerde, te Leiden in de rechtsgeleerdheid promoveerde en een uitstekend numismaat was, toont hier te zijn de man van zaken, die notariëel, zooals in ouden tijd alles gebeurde, zich wilde vrijwaren van mogelijke moeielijkheden, indien hij ooit of te immer ter verantwoording zou kunnen worden geroepen.

Aan BOITET, den beschrijver van Delft, is het geschenk niet onbekend gebleven; trouwens dat is het voor ons ook niet, wijl VAN LOON de medaille heeft afgebeeld in zijn beroemd standaardwerk².

De schenkers echter, en de bijzondere wijze waarop het geschenk

¹ Op 't voorplan een bijenkorf, met rond vliegende bijen.

² Deel IV, bl. 223.

werd geschonken, mogen ons nog eenige oogenblikken bezig houden.

In de eerste plaats dienen we kennis te maken met den Priester ANTOON CINCK, die het initiatief schijnt genomen te hebben om LEEUWENHOEK voor »zijn arbeid en kleine zaken, maar van grooten roem" te eeren.

CINCK was Bosschenaar van geboorte en bekwam, na eerst te Leuven leeraar in de Natuurkunde te zijn geweest, den leerstoel van christelijke welsprekendheid. Als aanhanger van de leer van JANSSENIUS, en tegenstander van de bul „Unigenitus", waarvan de invoering in België in 1713, vooral in Leuven, de meeste gisting bracht, zag hij zich in 1729 genoodzaakt de stad te verlaten en in Holland eene schuilplaats te zoeken. Als vrijzinnig en ontwikkeld man mogen we hem den lof niet onthouden, hem in ruime mate gegeven, dat hij was een man van hooge bekwaamheid.

Het streven naar vooruitgang op wetenschappelijk gebied werd door zekere partij met leede oogen aangezien, maar dit weerhield den geleerde CINCK niet om zijn naamgenoot, wat den voornaam betreft, ANTONI LEEUWENHOEK, den vriend van LEIBNITZ, te huldigen.

Hij voelde eerbied voor diens natuurkundige ontdekkingen en, in overeenstemming met andere leden zijner Hoogeschool, wilde hij niet achterblijven LEEUWENHOEK daarvan een zichtbaar blijk te geven en aan VAN LOON, den oud-leerling van CINCK, werd opgedragen den penning „op eene plechtige wijze" te overhandigen.

Waar de plechtigheid in bestond hebben we gezien. Het was met recht „de Delftsche deftigheid".

We hebben zoo straks BOITET, den geschiedschrijver van Delft genoemd. In zijne beschrijving, zegt hij op blz. 766, dat LEEUWENHOEK de medaille ontving „uit last des heeren Professoren van het Collegie, genaamd „Het wilde Zwijn" te Leuven."

Allicht zou men, aan dien vreemden bijnaam vasthoudende, de Leuvensche Hoogeschool in een kwaad daglicht brengen en daardoor de hulde, aan LEEUWENHOEK gebracht, geringschatten.

We zullen daarom de noodige opheldering geven.

De Hoogescholen van Leiden en Leuven werden over en weder bezocht door de studeerende jongelingschap. Toch evenwel vertrokken daarheen inzonderheid de zonen van Katholieke ouders.

Er waren vier scholen of leercursussen van de faculteit der wijsbegeerte en wetenschappen te Leuven.

Eene daarvan werd „het Varken" genaamd. Zoo viuden wij bij voorbeeld GERARDUS VAN LOON ingeschreven onder „*Nomina Porcensium*".

Zoo'n school werd ook „pedagogie” genaamd, en daar nu de „pedagogie”, waar ook VAN LOON als student toe behoorde, gelegen was tegenover een huis, waar het „Wilde Zwijn” uithing, had zij van 1430 af, toen zij geopend werd, den naam gekregen van de „Pedagogie het Varken”, welke zij sedert behield. Zelfs een Paus ADRIAAN had in „het Varken” als leerling gewoond.

Tot slot nog een paar korte aanteekeningen.

Ieder, die zich omtrent het testament van ANTONI LEEUWENHOEK interesseert, kan dit vinden in de protocollen van den notaris JAN DE VRIES te Delft. Op 30 November 1721 maakte hij, als lid van de Koninckleyke Wetenschap voortsettende Societeyt in Londen”, en zijne dochter, beiden gezond naar lichaam en verstand, een olographisch testament.

Een bijzonder lange brief van zes volle 4^o bladzijden van LEEUWENHOEK aan HUYGENS is van 22 Januari 1675. Hij handelt over alles en nog wat, zooals de hersenen van een koebeest, van een voorn, de levers van een schaap, rook van tabak, de gezichtszenuwen van een kabeljauw, het getal dierkens in het zaad van menschen, enz.

Hoe het zij, LEEUWENHOEK was een veel omvattend geleerde, die door een gezond verstand, een helder inzicht, en een volhardend onderzoek aanvulde, wat hem misschien aan opleiding ontbrak en waar het hoofddoel van dit schrijven was melding te maken van de hulde hem gegeven door Leuven's Hoogeschool, eindigen we met de dichtregelen van H. K. POOT daarop gemaakt.

De Rotte duik' daer d' oven,
 Erasmus in metael verkeert.
 Wij loven 't kunstig Loven,
 Dat d'eer van Delf met zilver eert.
 't Zent LEEUWENHOEK naar 't leven
 Aen LEEUWENHOEK, door munt herteelt.
 Wat kon men grooter geven?
 Dees helt verdient een zinnebeelt.
 Doch wort de magt niet kranker,
 Zoo glinstert hij van goud op 't lest,
 Maar 't zilver is vrij blanker
 En dat gelijkt zijn inborst best.
 Dus prijst de school 's man's grijsheit;
 De wijsheit kroont de wijsheit.”

A. J. SERVAAS VAN ROOYEN.